

DEMOKRATIET I GRØNLAND

Af Mads Lidegaard

Den anførte titel kunne antyde en omfattende systematisk behandling af emnet – historisk og kildekritisk. Dette er ingenlunde hensigten. Ambitionen er begrænset til nogle randbemærkninger til den aktuelle demokratiske samfundsfunktion i Grønland – vel vidende, at der er meget godt og positivt at sige, hvis man skal have det hele med. Sædvanligvis har det større interesse at kritisere end at sige gode og positive ting, og derfor kan kritiske bemærkninger let opfattes som mere ensidigt negative, end de egentlig er ment.

Der er ingen tvivl om, at vi idag har et formelt demokrati på Grønland. Spørgsmålet er så, om det også er reelt – forstået på den måde, at de folkevalgte udøvende organer også repræsenterer befolkningens flertal og dets politiske interesser.

Et sådant reelt demokrati, repræsenterende hele befolkningen, forudsætter, at denne befolkning er politisk bevidst og vågen, så den formår at formulere sin politiske opfattelse ved valgurnerne og er interesseret i at gøre det. Hvis man kaster et blik rundt i verden, findes der mange steder formelt indrettede demokratier, hvor det reelt er en lille mindretals-overklasse, der tegner demokratiet, og hvor den brede befolkning netop står udenfor hele det politiske system, dels fordi den i almindelighed er uinteressert og indtager en skeptisk eller negativ holdning til myndighederne, dels fordi den er uoplyst, analfabetisk og uden nogen ansvarsfølelse overfor samfundet.

I u-landene, der jo næsten alle har været kolonier, er et sådant mønster i høj grad blevet skabt af selve kolonistyret. Der er de fleste steder opstået en overklasse eller mellemklasse, som skarpt har sondret sig ud fra de brede folkemasser, i reglen selv opdelt i to hovedgrupper:

Den første gruppe er landenes oprindelige overklasse af høvdinge og godsejere. Kolonimagterne har i reglen set deres fordel ved at alliere sig med denne klasse, som så støttet af europæisk militærmagt har forestået det lokale styre, indsamlet skatter og afgifter både til sig selv og kolonimyndighederne og derved styrket sin egen position.

Den anden og i reglen større gruppe er den klasse af handelsfolk, embedsmænd og funktionærer, som er vokset frem som et produkt af kolonistyret og hele dets

økonomiske system, de mennesker som i praksis har formidlet handelsforbindelserne parterne imellem og fået styret til at fungere i de mange små led, folk som har skyldt det fremmede styre deres position og uddannelse. I mange tilfælde har denne gruppe talt mange af blandede forbindelser, børn med europæiske fædre, børn der ikke er vokset op i det traditionelle lokale erhverv, men er uddannet indenfor de nye erhverv, som kolonistyret har skabt. Det vil tit være de folk, som lokalt har de bedste uddannelser, som lever helt eller delvist på europæisk maner, går i europæisk tøj, taler kolonimagtens sprog o. s. v. Gruppen har været en uvurderlig støtte for kolonimyndighederne og er tit belønnet herfor med særlige privilegier. I de fleste u-lande er det denne gruppe, som har overtaget styret efter frigørelsen.

I Grønland, som jo også har været en koloni, har den første af de nævnte grupper praktisk taget været ukendt. Der var ikke før europæernes ankomst en lokal økonomisk overklasse, som kunne udbytte befolkningen med kolonimagtens støtte, da kolonistyret var etableret. Dette var vel en af hovedgrundene til, at vi i Grønland har undgået mange af kolonistyrets mest utiltalende træk.

Den anden gruppe kender vi imidlertid udmærket også fra Grønland, svarende ret nøje til den just fremsatte definition: En klasse af halvt europæiserede og dansk-talende funktionærer og håndværkere, handelsfolk, kateketer, præster, lærere, sygeplejersker, kontorfolk, tømrere, smede, bødkere, tit af dansk afstamning. Gruppen dannede i de fleste byer en slags lokal overklasse, der fungerede som formidler mellem fangerbefolkningen og de udsendte embedsmænd – og som efterhånden trængte ind i de udsendtes stillinger, så flere og flere af disse kunne undværes. Gruppen kom til at udgøre en solid og relativt velstillet og driftig borgerklasse, som adskilte sig stærkt fra den jævne befolkning af fangere og fiskere – og som af denne befolkning opfattedes som det naturlige forbindelsesled, de naturlige fortalere, overfor de danske embedsmænd, hvis sprog og livsform man ikke selv forstod. Det vil i praksis også næsten udelukkende være denne gruppe, de udsendte kommer i nærmere kontakt med, alene af sproglige grunde.

Også i Grønland blev denne gruppe udstyret med privilegier, f. eks. blev de bedst uddannede belønnet med udsendt status – logisk nok, fordi de jo beklædte en udsendts stilling.

Allerede i kolonitiden var det denne gruppe, der dominerede i de folkevalgte råd, i hvert fald på landsbasis. I kommunerådene har sagen jo tit været mere kompliceret, men i landsrådene fandt man de solide samfundsstøtter fra de ledende familier. Under nyordningen er uddannelsen jo principielt blevet demokratiseret, men reelt er det stadig indenfor den samme gruppe, at man finder de folk, der dominerer landets væsentligste politiske organ, landsrådet. Selvom der selvfølgelig har været både fangere og fiskere og fåreholdere i landsrådet, har det dog været folk fra den lille elite-

gruppe, som stort set har tegnet rådet og dermed grønlandsk politik under de sidste to årtiers udvikling.

Og selvom man naturligvis derfor godt kunne have set en politik, der var dikteret af hele befolkningens interesser, må man nok være realistisk og erkende, at man ikke i Grønland har oplevet den udvikling, som andre steder tvang overklassen til at tage massernes ønsker alvorligt. Når det f. eks. i Danmark i dag er en selvfølge, at man politisk må navigere efter den brede befolknings ønsker, skyldes det jo, at denne befolkning gennem en langvarig og tit bitter politisk kamp har tvunget sine ønsker igennem og formuleret sig politisk. Det er aldrig sket på Grønland. Den sunde respekt for folkeviljen opstår jo netop, når denne vilje har vist sin styrke – og indtil det sker må man uvægerligt vente en tilbøjelighed til et elitestyre i den lille eksklusive gruppe.

Der har været tilløb til at formulere en folkelig politik, og man har på forskellig måde søgt at samle de store erhverv organisatorisk, især gennem de faglige foreninger GAS (Grønlands Arbejdersammenslutning) og KNAPP (Fisker- og fangerforeningen), men bortset fra formel forhandlingsret har disse organisationer ikke haft nogen politisk gennemslagskraft til dato, og et forsøg på opstilling på partibasis ved sidste valg blev en fiasko. Klassebevidstheden og den indbyrdes solidaritetsfølelse har ikke været stærk nok til at bære en selvstændig politik. Det fremtidige Hertling-parti må vel opfattes som endnu et forsøg på at vække de slumrende politiske instinkter hos de brede masser, og det vil måske også lykkes. Man må blot gøre sig klart, at det forudsætter en ny måde at opfatte politik på. Det forudsætter, at de upersonlige kontraktligt betonedede relationer til f. eks. fagfæller eller partifæller virkelig kan blive en forpligtende moralsk realitet for folk, der ellers er vant til kun at omfattes af personligt betingede forpligtelser og bånd indenfor meget snævre grupper.

Resultatet af denne politiske tilstand blev under nyordningen en grønlandsk politik, der stort set har gået ud på, at overklassen – ængstelig for indgreb i de hævdvundne privilegier – nøje har vogtet på, at man fra dansk side levede op til ligestillingskravet. Den grønlandske underklasse har aldrig været interesseret i ligestillingsproblematikken, for det har aldrig været aktuelt for den – den har været interesseret i bedre økonomiske kår, bedre erhvervsmæssige forhold. Men grønlandsk politik har i for høj grad været tovtrækkeri om ligestillingsproblemerne mellem den gamle elite og de danske myndigheder. Nogen intern grønlandsk frontdannelse er der under disse forhold ikke blevet tale om, og problematikken har ikke været egnet til at vække de grønlandske massers politiske interesser.

Det ville ikke være unaturligt, om resultatet var blevet en lovgivning, som havde favoriseret den ledende gruppe. Og man kan ikke frigøre sig fra den fornemmelse, at det i virkeligheden også har været tilfældet. Et par eksempler skal nævnes.

Lønssystemet er efterhånden udformet, så det grønlandske samfund udviser klasseforskelle mellem de grønlandske grupper indbyrdes, som er langt større end tilsvarende forskelle i Danmark. Eksempelvis er højeste tjenestemandsløn i Grønland mindst ti gange større end laveste, mens den i Danmark kun er tre gange større. Jo højere man kommer i klasserne, desto mindre bliver den procentvise afstand til de danske lønninger. Eksempelvis får en faglært grønlandsk arbejder ca. 70 % af dansk provinsdagløn, mens ufaglærte kun får ca. 50 % af tilsvarende dansk løn.

Når der nu skal indføres skat, vil det blive spændende at se, *hvor* langt ned i den styrende klasses pengeposer man vil lade den række.

Et andet meget vigtigt område er skole og uddannelse. Her har landsrådet hele tiden – naturligvis inspireret af sit ligestillingskompleks – klart fordret uddannelse efter dansk mønster og med dansk gyldighed, d. v. s. et system, hvor beherskelse af dansk sprog var en forudsætning for succes. Dette krav har ikke været uoverkommeligt for elitens børn, som jo i forvejen har været halvt eller helt dansktalende. Men systemet har effektivt udelukket børnene fra den store anonyme grønlandsktalende befolkning fra at få nogen uddannelse, for kun de exceptionelt godt begavede fra denne gruppe har kunnet klare de overvældende akademiske krav, som systemet måtte stille til ikke-dansktalende elever.

Med de danske myndigheders billigelse har skolesystemet i høj grad været en favorisering af de bedste. Hvem meget har, skal meget gives. Gennem mange år havde man det system, at de mest dansktalende elever i 6. eller 7. klasse kunne komme et år til Danmark, hvorved de naturligvis blev endnu dygtigere til dansk – og kom endnu længere foran deres kammerater, som i virkeligheden havde haft meget mere brug for et Danmarksophold. Adgangen til børnehaver er måske nok principielt socialt betinget, men i praksis vil det være elitens dansktalende børn, som finder vej derind – alene fordi de melder sig og ikke holder sig tilbage som de ydmyge anonyme fra slumkvartererne.

Landsrådets sociale politik indtil den nye ordning fra de seneste år har været usentimental og efter dansk målestok hård. Det må indrømmes, at kritikken af forholdene også i nogen grad kom fra de administratorer i den ledende klasse, som selv så, hvor utilstrækkelig ordningen var. Men hård var den alligevel. Nogen udpræget social forståelse synes ikke at være for hånden. Også overklassens ansvarsfølelse er stadig i høj grad bundet til de meget snævre grupper af familie og personlige venner. Samtidig vil gruppen med stærke personlige, familiære og kulturelle bånd, måske også økonomiske, være knyttet til Danmark og vil have en tilbøjelighed til at sætte gode forbindelser med Danmark over alle andre hensyn.

Den meget lave stemmeprocent ved de grønlandske valg tyder på, at den politiske indifferens virkelig er en realitet. Hertil kommer et psykologisk forhold: Selve det

at vælge, træffe et valg mellem flere mulige afgørelser, er for os danske noget ganske naturligt – men vil næppe være det for de fleste almindelige grønlandere, fordi deres liv netop har været ikke at planlægge men modtage alt, som skæbnen ville det. Valgets situation vil simpelthen være fremmed og unaturlig for grønlanderen – specielt da et valg mellem forskellige meninger. For man har deroppe altid stemt efter personer mere end efter meninger. I det øjeblik samfundet vokser så meget, at man præsenteres for kandidater, man ikke kender personligt, vil motivationen og interessen derfor let blive minimal. Og forståelse for og loyalitet overfor så abstrakt et begreb som et parti kan ikke umiddelbart forventes.

Det er vel også et spørgsmål, om hele det europæiske demokratiske flertalsdiktatur egner sig for grønlandsk tankegang. I sluttede samfund vil der i reglen være et krav om eenstemmighed bag alle afgørelser, fordi man ikke kan bære den bevidsthed, at nogen i gruppen er imod beslutningen og dermed har brudt fællesskabet. Mange med grønlandsk erfaring vil mindes situationer, hvor der er blevet argumenteret med, at „nogle“ var imod et forslag eller en allerede truffen afgørelse. Alene det, at nogen kunne være imod, var en så stor belastning, at forslaget ikke kunne være rigtigt.

Hvis den her givne analyse er rigtig, må der jo for de danske myndigheder rejse sig det spørgsmål, om de kan gøre andet end acceptere den nu eengang formulerede politik fra landsrådet som grønlandernes politik. Og svaret må vel her blive: „Næppe!“ Hvis der skal ske en ændring, må det blive et internt grønlandsk anliggende. Men man bør måske nok fra dansk side være så klarsynet, at man erkender situationen som den er – og dermed de muligheder, den også må indebære for, at billedet kan skifte, så vi præsenteres for en helt ny grønlandsk politik.

Og for selve det lykkelige udfald af nyordningen må man nok fra dansk side ønske, at den brede befolkning i Grønland vækkes op til klar politisk bevidsthed – hvordan det så ellers vil ske – fordi det formentlig vil være en forudsætning for, at denne samme befolkning vil gå ind i et virkeligt aktivt samarbejde om løsningen af de store opgaver, der ligger for.